

Gulyás András

AZ INDIÁNKÉRDÉS AZ 1920-AS ÉVEK IRODALMÁBAN ÉS
MARIÁTEGUI MARXISTA KONCEPCIÓJA

"Legyen Peru igazán perui!" - e program-jelszó állt a Mundial limai lap állandó rovatának fejlécén, és a rovatban közölt cikkek - különösen amikor José Carlos Mariátegui vette át a rovat vezetését - nagy szerepet játszottak a perui nemzeti gondolat alakításában.¹ Méltán tartotta Mariátegui a kortársi nemzedék legfőbb jellemzőjének "a növekvő érdeklődést Peru dolgai iránt"². Olyan alapművek jelennek meg, mint César Ugarte közgazdasági, Abelardo Solís mezőgazdasági tárgyú könyvei, Julio Tello, Luis Valcárcel, Hildebrando Castro Pozo, Jorge Basadre munkái a prekolumbián multról, a gyarmati korról és a független Peru, a köztársaság történetéről, sőt Luis Heysen aprista kiskatéja is ezzel a sokatmondó címmel jelenik meg: Peru peruivá tételének ábécéje."

A modern Peru történetének sajátos megkésettisége miatt a nemzeti gondolat, a nemzeti ideológia megteremtésének átfogó igénye teljes mélységében majd száz évvel az önálló állami lét elnyerése után bontakozik ki, és egyik központi kérdésévé - ha nem a legfontosabbá - az indiánkérdés válik.

Az 1920-as években figyelhetjük meg azoknak a társadalmi, politikai és ideológiai irányzatoknak a megjelenését, melyek máig is meghatározó szerepet játszanak Peru életében. Ezt az óriási szellemi erjedést, a világban

végbement nagy változások, korunk eszmeáramlatainak Peruba való behatolása indítja meg, ekkor lép fel az "egyetemi reform" generáció, elméleti és politikai tényezőként jelentkezik a marxizmus és a szerveződő munkásmozgalom, az indításában radikális és antiimperialista aprizmus, a harcos indigenizmus, és ekkor kerül sor a retrográd "hispanidad" ideológiai kikristályosodására is.

Az indigenizmus, ez a politikai és ideológiai-kulturális mozgalom, melyet olyan nevek fémjeleznek, mint Luis Valcárcel, José Sabogal, a festő, Enrique López Albuja, később Ciro Alegria majd José María Arguedas, a Peru lakosainak többségét kitevő indián és mesztic népesség életének megismerését tűzte ki célul, életkörülményeinek javítását, az ország életében betöltött szerepének növelését. Mariátegui munkásságának az indigenizmussal foglalkozó részében marxista alapról, helyesen ismerte fel e korlátai ellenére ösztönösen antikapitalista, a néppel közösséget vállaló mozgalom jelentőségét. Hogy az indigenizmus mennyire él a perui tudatban, jól szemlélteti az a tény, hogy ma a perui értelmiség a jelenkori perui irodalom legnagyobb alakjának - César Vallejo mellett - az indigenizmus legigazibb alkotásait létrehozó José María Arguedast tartja. És nem tűntek el azok a társadalmi körülmények sem, melyek talaján az indigenizmus létrejött: "A föld egyik legelmaradottabb országában születtünk. Már az is csoda, hogy élünk, valamennyien elmúltunk huszévesek. /Peruban minden száz emberből ötvennél több éhenhal huszéves kora előtt./ A kiváltságosok kis csoportjához tartozunk, egyetemet végeztünk egy olyan országban, ahol 60%-nál nagyobb az irástudatlanság."³ Még 1966-ban is ezekkel, a minden hatásvadászat ellenére is igaz szavakkal indíthatták utjukra folyóiratukat fiatal perui irodalmárok.

N e m z e t i t u d a t é s i n d i g e n i z m u s

A nemzeti öntudat kérdése kezdettől fogva kulcsfontosságú volt az indigenista mozgalomban. Az Andesi Ifjúság Megújulási Mozgalmának folyóirata, a La Sierra első számának bevezetőjében leszögezi: "Peruban nincs igazi nemzeti öntudat..."⁴ Manuel Seoane aprista ideológus ugyanerre a megállapításra jut: "Nem létezik erős nemzeti érzés az ötmillió peruiban. A nemzeti összetartás érzelmi szála csak a kreolokat köti össze. Nincs közös akarat, elszántság saját problémáink közös erővel való megoldására... Egyes peruiak, ha hazájukról kérdezik őket, azt válaszolják, perui vagyok, de limai, mintha csak attól félnének, hogy hegylakónak /serrano/ vagy félvérnek tartják őket."⁵

Peru - és általában a dél-amerikai volt spanyol gyarmatok - nemzetté válási folyamata a függetlenségi háború alatt indult meg. Ekkor jön létre először érdekközösség a kreolok és indiánok között, bár a "kreol nemzet" célja egyáltalán nem az indián felszabadítása, hanem a spanyol anyaország előjogainak megkaparintása. Wittman Tibor az andesi népek nemzetté válásának folyamatát elemezve rámutat ennek az érdekközösségnek törékenységére, mely magyarázatul is szolgál a nemzeti öntudat kialakulásának megkésettségére: "...egyik legfontosabb annak a viszonylagos érdekközösségnek a ténye, mely a kreolok és az indiánok között a spanyolok elleni harcban öltött bizonyos formákat, az osztályellentétek ellenére, és amely ma is vitatott kérdése a nemzeti burzsoázia és a néptömegek idegen tőke és befolyás elleni harcának. Az európai népekhez viszonyítva Latin-Amerikában, speciálisan az andesi országokban, az érdekeknek ez a találkozása gyenge, mivel a burzsoázia fejletlensége miatt kevésbé kapha-

tott és kaphat társadalmi tartalmat."6

A köztársaság, a kreol uralkodó osztály állama, mely formailag egyenjogú állampolgárrá teszi az indiánt is, csak azt a célt szolgálja, hogy a jogilag egységes nemzet elméletével, az alkotmánybafoglalt szabadságjogokkal leplezze a kizsákmányolás viszonyait.

Másrésről pedig, a törzsi, nemzetiségi keretek között élő indiánoknak korábban nem volt "nemzeti tudatuk". Találó az a vélekedés, mely szerint sok esetben azt sem tudták, hogy Peruban élnek, elszigeteltségük csak a közvetlen környezethez, közösségükhöz, földjükhöz, állataikhoz kötötte őket. Viszonylag kis változásokkal maradt fenn hagyományos életmódjuk, az inkakori gazdaság maradványai-val, melynek fő jellemzői a családi termelésen alapuló gazdaság, a kölcsönös szolgálatok rendszere, és a közösségi ritusok /ünnepek/ fontos szerepe. /A Napnak szánt juttatásokat a spanyolok fényűző vallási ünnepei váltották fel, melyek tartalma, az indiánok túlfűtött miszticizmusa ellenére - vagy azzal együtt - profanizálódott./

Peruban sohasem alakult ki a mexikóihoz hasonló "indián-tudat", mely ott a nemzeti érzés lényeges elemévé vált. Juárezhez fogható nemzeti hősök és államférfijuk a peruiaknak nem volt. /Tupac Amaru figurája csak az 1968-ban megindult folyamattal került be a nemzeti hagyomány főalakjai közé./ Jorge Basadre, a modern Peru történetének egyik legkiemelkedőbb kutatója, joggal szögezi le: "A mexikói mexikóinak érzi magát, ott beszélhetünk nemzet-ről, ők sosem emeltek szobrot Cortésnek."7

Az indigenisták egyik fő célja épp az volt, hogy visszaköveteljék az indián örökség helyét a nemzet tudatában. Korai álláspontjuk alapja a perui társadalom dualista értelmezése volt: az országban a spanyol hódítás óta két kultúra, két társadalom létezik egymás mellett,

egymástól csak viszonylagos függésben, és egymást tagadó jegyekkel.⁸ E két kultúra viszonylagos függetlensége mellett állandó kölcsönhatásban van, és az andesi kultúra egyre több külső /nyugati/ hatást asszimilál.

Más kutatók rámutatnak, hogy a társadalmi viszonyok helyes tükrözésére ez a szemlélet nem alkalmas: "A perui valóság elemzésekor nem a dualizmus, hanem a belső gyarmatosítás kell legyen a kiindulópont, mert nem két olyan társadalomról van itt szó, melyek békésen élnek egymás mellett, kapcsolataik egyenrangúak, hanem szembenállnak egymással, kapcsolataik asszimmetrikusak, és ahol a modern szektor gyarmatosítja a hagyományos szektort."⁹

Ha elméletileg nem is ilyen világos fogalmakkal, de lényegében erről az alapról közelítették meg a kérdést az indigenisták, amikor az indián emancipációjának utját az "asszimmetrikus kapcsolatok" megszüntetésében, az elnyomott indián kultúra autonóm fejlődésében keresték.

Látnunk kell ugyanakkor azt is, hogy a kreol kultúrának milyen pozitív szerepe van mind a nemzeti gondolat haladó tartalommal való megtöltésében, mind az indián kultúra értékeinek feltárásában. Wittman Tibor megállapítása szerint: "... a kreolok spanyol nyelvűsége nem csupán az elnyomott nemzetiségek kulturájának és nyelvének fejlődését akadályozó tényező, hanem a haladó nemzetközi áramlatokba való bekapcsolódásnak, a haladó eszmék közvetítésének eszköze is, a haladó kreol elemek pedig az elnyomott nemzetek /és nemzetiségek/ társadalmi és kulturális felszabadulásának fő motorjaiként tölteken be fontos szerepet...; a peruanidák kétarcu, és noha eddig elsősorban negatív vonásai érvényesültek, századunkban előtérbe kerültek a pozitív vonások."¹⁰

Éppen az indián-kérdés volt az, melynek következtében Peruban az osztály-tudat és nemzeti gondolat jobban összefonódtak egymással, mint más országok esetében.

A n a g y e l ő d : G o n z á l e z P r a d a

Az indiánnak a társadalomból való kiszorítását, mint a nemzeti sorscsapások lényegi okát először Manuel González Prada, a századvég nagy radikális-anarchista gondolkodója érzékeli, aki a Csendes-óceáni háboruban /1879-1881/ a chileiektől elszenvedett vereség magyarázatát az indián kítaszított helyzetében keresi: "A szabad, bár fegyelmetlen forradalmi sokasággal Franciaország győzelmekeket aratott, Peru, indiánjai hadseregével, akik fegyelmezettek, de nem szabadok, csak vereségeket szenvedhet. Ha szolgává tesszük az indiánt, milyen haza védelmében harcol majd?"¹¹

Tőle származik az a gondolat is, mely majd később az indigenista ideológia alapjává válik, és melyet Mariátegui "az új nemzeti eszme csirájának" tekint: "Az igazi Perut nem a Csendes-óceán és az Andok közötti földszávon lakó kreolok és külföldiek alkotják, a nemzet azokból az indián tömegekből áll, melyek a Kordillerák keleti oldalán szétszórva élnek."¹²

Művében megtaláljuk azt a Mariáteguinél kiteljesedő gondolatot, mely az indián-kérdést társadalmi kérdésként veti fel. "Az indián-kérdés - írja 1904-ben - nem pedagógiai, hanem gazdasági, társadalmi kérdés."¹³ González Prada látja az indiánra neheződő papi, földesuri, birói-rendőri hármast, mely ellen védelemre van szüksége.

A z i n d i g e n i s t a m o z g a l o m
v i r á g k o r a

Századunk huszas éveiben a perui irodalomban és sajtóban központi helyet foglalt el az indián-kérdés, mint a perui társadalmi fejlődés reveláns tényezője, a társadalmi és nemzeti törekvések megtestesítője.

Látnunk kell azt is, hogy az indigenista mozgalom távolról sem volt egységes. Az ösztönösen a szocializmus igiteléséig eljutó indigenisták mellett /mind ideológiaiilag, mind művészileg az ő művük a legmaradandóbb/, sokak számára csak a spanyol kultúra elutasítását jelentette, vagy a vidéki írók véd- és dacszövetségét a főváros "urbanusai" ellen, sőt egyeseknél a minden nem-indián elleni fajgyűlöletet, "a történeti Inka államtest" helyreállításának követelését, az őseréjű indián nép irányítása alatt. Indokolt maliciával jegyzi meg hát Basadre, hogy "az Inka birodalom így lehet - a kutató pártállásának megfelelően - szocialista vagy akár fasiszta jellegű."¹⁴

A mozgalom városi, nem az indiánoktól indul.¹⁵ Mariátegui rámutat, hogy a kreol kultúra mindig gyarmati jellegű volt. Ugyanakkor az európai kultúra áramkörébe került perui szükségszerűen tudatosítja megában azt a drámát, ami Peruban zajlik. Épp ezért, mert most már saját magára, mint kitágadott, törvénytelen spanyol sarjra tekint, világosan érzi, hogy az indiánban kell megtalálnia nemzeti arculata fő jegyeit, "perui lényegét".

Ennek következtében kívülről, erős paternalista attitűddel, idealizálva, átideologizálva fordul az indiánhoz.

Ezt a paternalista alapállást tükrözi az egyik leg-harcosabb indigenista csoport, a Grupo Resurgimiento "Kereszteshadjárat az indián érdekében" címmel közreadott kiáltványa: "1. A szervezet célja anyagi és erkölcsi támogatást nyújtani az indiánoknak, akiket bajba jutott if-

jabb testvéreinknek tekintünk /hermanos menores caidos en desgracia/.

2. A csoport teljes őszinteséggel szól az indiánokhoz, és az ő érdekükben emeli fel szavát azokhoz, akiknek alszik a lelkiismeretük."¹⁶

A Pedro Zulen és Dora Mayer vezette Pro Indigena korábbi uttörő indiánvédő-felvilágosító munkája mellett kiemelkedő a cuzcói és punói indigenista csoportosulások működése, López Albuja, Luis Valcárcel, Uriel Garcia, Emilio Romero, Sabogal tevékenysége.

A haladó indigenista eszmék terjesztésében, népszerűsítésében kiemelkedő szerepet kapott Mariátegui folyóirata, az Amauta, melynek neve is az indián tömegekkel való tudatos kötelességvállalást jelképezi.¹⁷ Alberto Escobar perui irodalomtörténész és kritikus értékelése szerint az Amauta különös érdeme az volt, hogy az indigenisták mellett helyt adott a városi kultúra képviselőinek is, korszerű kitekintést adott a világra, és így lehetővé tette a leghaladóbb elemek magasszintű ötvözését.¹⁸

Nem volna teljes a korról alkotott képünk, ha nem mutatnánk be a "hispanidad", a külföldi érdekek kiszolgálásán keresztül való perui kapitalista fejlődés liberális-arisztokrata ideológiáját, legalább Victor Andrés Belaundéét, akinek álláspontja később logikusan jut a fasizmus-hoz közelálló eszmei talajra: "Akinek szeme van, láthatja, hogy a mai Peru nem az Inkák Peruja. A faj, melyet Spanyolország hozott, az indiánnal keveredve egészen új fajt hozott létre. Mind úgy érezzük, hogy egy, a spanyolok által létrehozott társadalmi egység tagjai vagyunk, a spanyol szellemi örökség élvezői, egész lényünk, legelemibb vágyaink, minden más bennünk, mint azokban, akiket az Inkák kormányoztak... A nép, mely ma e földet benépesíti, nem az inka birodalomból fejlődött, új Peru ez, spanyol

és keresztény, nem meghódított, hanem a hódításban született Peru." ¹⁹ Mariátegui hevesen elutasította ezt a "perui földben nem gyökerező nacionalizmust, melyet európai imperialista szentírásokból tanultak, s melynél idegenebb és mesterkéltébb érzés nem létezik Peruban." ²⁰

Történelmileg az indigenizmus az alábbi forrásokból táplálkozik: az indián tömegek növekvő nyomora, a sűrűn kirobbanó parasztlázadások, melyek a társadalomban tudatosítják az indián népesség potenciális erejét; a Chile elleni vesztes háború kudarcélménye; kezdetleges tőkés fejlődés, elsősorban a partvidéken, az angol befolyás növekedése; a munkásmozgalom kibontakozása, a marxizmus terjedése; a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a mexikói forradalom hatása; a kínai és törökországi polgári forradalmak tapasztalatai, melyek szerint a hagyományos, nem európai kultúra talajjáról is lehetséges a fejlődés meggyorsítása; a fellendülő archeológiai kutatások eredményei, melyekből kiemelik az inka birodalom feltételezett szocialista jellegzetességeit, mint az ugrásszerű változás objektív lehetőségének alapját.

Az indigenisták érdeklődésének középpontjában az alábbi kérdések álltak: az indián közösségi földtulajdon sorsa, a kreol agrárkapitalizmus fejlődése, az indián - nem mint egy faj képviselője, hanem mint mezőgazdasági vagy bányamunkás - kizsákmányolása, a központi kormány és politikai mechanizmusa, mellyel megtöri az indiánt, elorozza tulajdonát, és áruba bocsátja külföldieknek, idegeneknek, a kreol politikusok és földbirtokosok érdekeit védő egyház, az értelmiség szerepe az indián érdekeit védő politikai és gazdasági reformok megvalósításában.

Az indigenizmus tehát az indiánkérdést mint megoldásra váró társadalmi kérdést - földkérdést elemzi, harc-

ba száll az indián "fekete legendával", mely az indián elmaradottságát faji okokkal magyarázza, és azt igyekszik bizonyítani, hogy az indián hagyományok alapul szolgálhatnak egy magasabbrendű társadalmi rendszerbe való beilleszkedéshez.

A fejlődő országok ideológiai érése szempontjából máig haladó az indigenizmus legjobbjainak felismerése, hogy az indián a függőségi kapcsolatok révén a világgazdasági rendszer elnyomó gépezetének áldozata. Eszményi modellje az indián közösség, annak "kommunisztikus szervezete", s az inka állam, melyet a korabeli tudományos irodalom egy része is "szocialistának" minősít. E gondolataival az indigenizmus nagy hatást gyakorolt a kispolgári, "kváziszocialista" mozgalmakra, sőt az alakuló perui munkásmozgalomra is.

Az APRA, mely korábban indiánvédő platformról indul, ebben az időben kezdi vonalmódosítását. "1928-29 körül az aprista ideológiában átrendezés kezdődik... Az oligarchia, a latifundiumok elleni érvek megszeliődnek, s az indián parasztok követeléseivel való egyetértést /föld/, filantróp indián-barát szövegek váltják fel."²¹ Az indigenizmus radikális áramlata viszont együttműködik a marxistákkal, a jövőt az "indián szocializmusban" látja. Valcárcel arról beszél, hogy "az indián proletariátus várja a maga Leninjét"²², az arequipai Nuñez Valdivia testvérek leszögezik, hogy "korunk, a jövő, a szocializmusé",²³ és az Amauta olvasása közben igazat kell adjunk José Maria Arguedasnak, aki szerint "e folyóirat olvasói számára a szocialista forradalom könnyen megvalósítható, közeli valóságnak tűnt".²⁴

Optimizmus, társadalomszervező, tudatformáló elhivatottság jellemezte a mozgalmat, melynek legjobbjai szükségszerűen jutottak el a marxizmus, a szocialista for-

radalom igenléséig, míg más képviselőinek műve menthetetlenül demagógiába fult.

M a r i á t e g u i é s a z i n d i g e n i z m u s

José Carlos Mariátegui "Hét elemző tanulmány a perui valóságról" c. művének²⁵ egyik központi témája az indián-kérdés, melyet mind társadalmi, mind ideológiai-művészeti szempontból sokoldaluan feltár. Nyilvánvaló számára, hogy csak a társadalmi mozgatóerők elemzése vezethet a jelenség teljes megértéséhez: "... egy irodalom mély megértéséhez az irodalmi és irodalomtudományi műveltség magában nem elégséges. Fontosabb a politikai érzékenység és a történelmi tisztánlátás..."²⁶

Kiindulópontja szerint az a tény, hogy az indiánt egyre többen Peru lényegi alkotóelemének tekintik, az új /szocialista/ távlatok jele, melyet a 20-as évek új történelmi körülményei vetítenek előre. "Az igazi indigenisták akár tudatosan, akár öntudatlanul gazdasági és politikai követelések teljesítéséért folytatott harcban vállalnak részt" - írja.²⁷

Rámutat, hogy az indigenizmus megjelenése, a perui kultúra gyarmati korszakának végét jelenti, a perui kultúra önmagára találásának kezdete. Világosan látja, hogy a nemzet integrációját a függőségi viszonyok akadályozzák, melyek a külső és belső kizsákmányolás kettős béklyójába fogják az ország lakóinak többségét.

Mariátegui érdeme, hogy González Prada által érintett gondolatot végigvive, az indián-kérdést marxista módon, az indián agrárproletár és legfontosabb termelőeszköze, a föld kérdéseként, termelési- és tulajdonviszonyok kérdéseként kezeli, nem pedig valamiféle elméletieskedő "nemzeti kérdésként". "Először is vissza kell utasítsuk a kreolok vagy "mistik" /fehérek/ ösztönös védekező reak-

cióját, amellyel a kérdést kizárólag adminisztratív, pedagógiai, faji vagy erkölcsi problémának igyekeznek feltüntetni, hogy a gazdasági élet szféráját minden áron elkerülhessék... Nem érhetjük be annyival, hogy iskolát, kulturát követelünk az indiánnak, jogot a haladásra, a mennyországgra és a szerelemre. Elsőnek és leghatározottabban követeljük, hogy biztosítsák joga a földhöz."²⁸

Világosan rámutat arra is, hogy az ötmillió ország kulturája nem ignorálhatja lakossága 80 %-ának ősi műveltségét, mert ez végzetes egyensúly-zavarokhoz vezethet. Ugyanakkor egy percig sem kétséges számára, hogy a kérdés bármilyen faji alapon történő megoldása zsákutca. Ezért ellenezte a Kommunista Internacionálé buenos-airesi értekezletén az "indián nemzeti államok" létrehozásának tézisét: "Ha ma ilyen államok jönnek létre, az nem az indián proletáriátus diktaturájához vezet, még kevésbé osztály nélküli indián állam létrejöttéhez, mint ahogy itt valaki állította, hanem indián burzsoá állam létrejöttéhez, a burzsoá állam valamennyi belső ellentmondásával."²⁹

Helyesen érzékeli, hogy az indigenizmus sokkal több irodalmi divatnál, "az új Peru öntudatra ébredésének"³⁰ fontos állomása. Amikor az orosz narodnyik-mozgalommal állítja rokonságba a perui irányzatot, a társadalmi mozgás - eltéréseiben is hasonló - analógiáit észleli.³¹

Megsejti a kialakuló irányzat nagy lehetőségeit a perui valóság összetett ábrázolására: "Nagyon tévednek, akik kezdetlegessége, vagy egyes szószólói opportunizmusa miatt egészében mesterkéltnek tartják. Amiatt sem kell kétségbevonunk létjogosultságát, hogy eddig nem született mesterműve. A mestermű csak a közepes művek jelentéktelen sokasága által termővé tett talajon virágozik ki."³² Jósolatát jóval halála után Ciro Alegría és

különösen José Maria Arguedas művei igazolták.

Érzi az indigenizmus korlátait is: "Az indigenista irodalom még nem képes rá, hogy szigoruan pontos képet adjon az indiánról. Idealizálnia, stilizálnia kell. Lelkébe sem képes teljesen behatolni. Mert félvérek irodalma még ez. Ezért indigenista és nem indián irodalom."³³
Erre majd José Maria Arguedas jut el.

A r g u e d a s

Arguedasról sokszor elmondták, hogy a többi indigenistától az különbözteti meg, hogy az indiánokat "belülről" látja. Ez azt jelenti, hogy az andesi társadalmat totalitálásában kellett bemutatnia, valamennyi bonyolult kölcsönviszonyával együtt. Arguedas maga ezt így fogalmazta: "A mai próza, mely indulásakor indigenista, már nem nevezhető annak, mert az ország egész közössége sorsát írja le, értelmezi, de továbbra is indigenistának tekinthető, amennyiben hitet tesz az őslakos népesség nagy-szerű emberi tulajdonságai mellett, és felismeri azt az ígéretet, melyet a harcban álló Peru és a Latin-Amerika más hasonló helyzetű országaiban folyó társadalmi harcok végkimenetele szempontjából jelent."³⁴

Arguedas egész életét és munkásságát e cél szolgálatába állította, és hitet tett mellette 1968-ban, a Carcilaso de la Vega, az Inka - Díj átvételekor mondott beszédében is: "Egész életemben azt próbáltam írott formába önteni, ami magam is vagyok: élő, erős és terjeszthető kapocs a nagy, bekerített nemzet /az indiánok/ és az elnyomók nemeslelkű, emberséges képviselői között. A két nemzet, melyből származtam, harcban állt, a világ zavaros volt... Lázadni akartam, tenni valamit... A dolgok időtálló rendjét Mariátegui, és később Lenin műveit olvasva találtam meg, lelkesedésem áramának a szocialista eszme nyitott helyes irányt."³⁵

1970 júniusában a Visión del Peru c. limai folyóiratban jelent meg Arguedas posztumusz cikke: "Az indigenizmus létjogosultsága Peruban"³⁶ címmel, melyben ismét hitet tett e program mellett.

* * *

Ahogy ezt rövid áttekintésemben igyekeztem felvázolni, az indigenizmus jellegzetesen fejlődő országbeli, ösztönösen antikapitalista, és legjobb képviselőiben a szocializmust igenlő nemzeti-értelmiségi mozgalom, melynek ideológiáját az andesi elmaradottság, az ellentmondásaiban és feltáratlanságában is termékeny prekolombiánus örökség, és a perui nemzeti értelmiség eklektikus társadalmi nézetei határozták meg.

A mozgalom emancipációs törekvései, melyek tudatosultak a perui társadalom széles rétegeiben, és melyeket egyetlen komoly politikai párt sem ignorálhatott, bizonyos mértékig jelen vannak a perui fegyveres erők által 1968-ban megindított folyamat haladó antiimperialista ideológiájában. És ez az, ami az indigenizmus létjogosultságát a perui haladás történetében vitathatatlaná teszi.

J E G Y Z E T E K

- 1 Lásd bővebben Mariátegui, José Carlos: Peruanicemos al Peru. Mariátegui: Obras Completas II. kötet Lima, Ed. Amauta, II. kiadás, 1972.
- 2 Mariátegui, J. C.: Hacia el estudio de los problemas peruanos. Mundial, Lima 1925. július 10, Op. cit. 50. old.
- 3 Narración "Revista Literaria Peruana" No. 1. Lima, 1966. november, 3. lap
- 4 La Sierra I. évfolyam 1. szám Lima, 1927. január Guevara, J: Guillermo: Bevezető cikk. 2. lap.
- 5 Seoane, Manuel: Nacionalismo verdadero y nacionalismo mentiroso, Amauta IV. szám Lima, 1926. december 19. old.
- 6 Wittman Tibor: Az andesi népek nemzetté válásának egyes gazdasági feltételei a gyarmati korszak végén Acta Historica, U. Szegediensis Tomo XLI 34. oldal
- 7 A szerző beszélgetése Jorge Basadréval, Lima, 1975. 5. 9.
- 8 Az indián kultúra falusi kultúra, szinte kizárólag mezőgazdasági termelésen alapul, a létminimumnál alig magasabb szinten vegetál, hagyományait őrzi, kecsuául beszél, és értékrendje sok olyan tulajdonságot tartalmaz, melyet indiánnak nevezhetünk. A "nyugati" kultúra városi, gazdasága jobbra az iparon és a szolgáltatáson alapul, életszínvonala magasabb, kevésbé kötődik a hagyományokhoz, spanyolul beszél, és értékrendje alapján nyugatinak minősíthető.
- 9 Marzal, Manuel: ¿Es posible una iglesia indígena en el Perú? en: América Indígena, vol. XXXIII. no. 1 enero-marzo 1973. 114. oldal.
- 10 Wittman Tibor: I. m. Acta Historica, Tomo XLI 33. old.
- 11 González Prada, Manuel: Sus mejores páginas Ed. Paracas - Lima, é. n. 24. oldal /Discurso en el Politeama, 1888. jul. 28.//
- 12 U. o. 26. oldal
- 13 González Prada, Manuel: Horas de lucha Ed. Peisa, Lima, 1969. 234. oldal /Nuestros Indios/

- 14 lásd a 7. sz. jegyzetet
- 15 Az indián nem tüzhet maga elé indigenista politikát, hisz az ő tudata-világa az indián közösségre korlátozódik, melynek homogén preklasszista közegében a nemzeti tudat, mint olyan nem jelentkezik még.
- 16 Amauta 5. szám, 1927. január 38. oldal
- 17 Tanító, bölcs, öreg, kecsuál
- 18 A szerző beszélgetése Alberto Escobarral, Lima, 1975. 5. 18.
- 19 Belaúnde, Victor Andrés: Peruanidad U. Católica, Instituto Riva-Agüero, Lima, 1968. 36. oldal /Belaunde Bartolomé Hererát idézi
- 20 Mariátegui, J. C.: ¿Existe un pensamiento hispanoamericano? Mundial, Lima, 1925. május 1. no 255. 9 oldal /megjelent Mariátegui: Obras completas, Ed. Amauta Lima 12. kötet 1971. Temas de nuestra América 25-26. oldal
- 21 Anderle Ádám: Az Apra ideológiájának alapvonásai a pártalakulás-időszakában /1928-1932/ Acta Historica, U. Szegediensis 1973. Tomo XLVI. 22. old.
- 22 Idézi Paris, Robert: Para una lectura de los 7 Ensayos Textual, no 5-6. 1972 december. INC Lima, 6. oldal
- 23 Sierra 1 évfolyam 3. szám, Lima, 1927. 58. oldal
- 24 Arguedas, José María: Razón de ser del indigenismo en el Peru: lásd Visión del Peru 5. szám Lima, 1970 június 45. old.
- 25 Mariátegui, J. C.: Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana, La Habana Ed. Casa de las Américas. 1963. 1-328. lap.
- 26 Mariátegui: u. o. 227. oldal
- 27 Mariátegui: u. o. 311. oldal
- 28 Mariátegui: u. o. 206. oldal
- 29 Mariátegui, J. C.: El problema de las razas en la América Latina; a Kommunista Internacionálé buenos-airesi érte-

kezletére készített anyag Lásd: Mariátegui: Obras completas tomo 13. Ed. Amauta Lima 5. kiadás, 1974. 81. old.

- 30 Mariátegui: Siete ensayos... 306. oldal
- 31 U. o. 307. oldal
- 32 U. o. 307. oldal
- 33 U. o. 313. oldal
- 34 Arquedas, José Maria: op. cit. lásd 24. jegyzet 45. old.
- 35 Arquedas, José Maria: El zorro de arriba y el zorro de abajo Buenos Aires, Ed. Losada, 4. kiadás, 1973. 297-298. oldal
- 36 Arquedas, José Maria: lásd 24. sz. jegyzetet